

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de Duitse bunkers Afleidingskanaal van de Leie (Hollandstellung) in Maldegem (Maldegem en Middelburg)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Maldegem, gegeven op 27 maart 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 27 maart 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de Duitse bunkers Afleidingskanaal van de Leie (Hollandstellung) aantoont;

Overwegende dat de Duitse bunkers Afleidingskanaal van de Leie (Hollandstellung) als monument historische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als zijnde betonnen verdedigingswerken, tijdens de Eerste Wereldoorlog opgetrokken langs het Afleidingskanaal van de Leie, als onderdeel van de *Hollandstellung*. De verdedigingswerken illustreren meer bepaald hoe deze zone een overgangszone vormde tussen de twee verschillende bouweenheden van de *Hollandstellung*, met name het Duitse *Marinekorps* en de Duitse landmacht. Ten westen van Leeskensbruggen werd de *Hollandstellung* opgetrokken door het Duitse *Marinekorps*, ten oosten van Celiebrug door de landmacht. De bunkers langs het Afleidingskanaal, tussen beide bruggen in, zijn ten dele door het *Marinekorps* opgetrokken, ten dele door de landmacht. Het *Marinekorps* trok zijn verdedigingswerken op aan de hand van beton dat gegoten werd binnen een houten bekisting, terwijl de landmacht bij de bunkerbouw gebruik maakte van betonstenen. Dit onderscheid lijkt ook hier te zijn toegepast bij de aanwezige betonnen verdedigingswerken. Aan de hand van deze constructies kan de bezetting van deze sector afgelezen worden: eerst werden er verdedigingswerken opgetrokken langs het Leopoldkanaal door het *Marinekorps* en werden tegelijk langs het Afleidingskanaal stellingen voor 5 cm kanonnen ingericht, met een bijhorend postje uit gegoten beton. Toen deze zone door de landmacht werd overgenomen, werd gestart met de bouw in de dijk van schuilplaatsen uit betonstenen. Toen deze zone in september 1917 opnieuw onder controle van het *Marinekorps* viel, richtten ze er, net zoals elders in het noordwestelijke deel van de *Hollandstellung*, betonnen paaltjes op voor mitrailleurs. De inscripties op de mitrailleurspaaltjes lijken te bevestigen dat de paaltjes in de winter van 1917 werden opgetrokken door het *Marinekorps*.

De contextwaarde is hoog. Er werd dankbaar gebruik gemaakt van de beschutting die de reeds aanwezige dijk van het Afleidingskanaal kon bieden: de schuilplaatsen werden namelijk diep in de dijk opgetrokken. Twee schuilplaatsen zijn bereikbaar via lange ondergrondse gangen. Aangezien het 5 cm kanon op de dijk zelf diende geplaatst te worden, werd rond het betonnen postje een aarden wal opgetrokken, die nog steeds mooi bewaard is;

Overwegende dat de Duitse bunkers Afleidingskanaal van de Leie (Hollandstellung) als monument architecturale waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als zijnde betonnen verdedigingswerken uit de Eerste Wereldoorlog, met een heel specifieke ontwerp, in functie van hun inplanting in de dijk. Typologisch gezien hebben de drie schuilplaatsen uit betonstenen een min of meer zelfde grondplan. Een groot verschil is de al dan niet aanwezigheid van overdekte toegangen tot de feitelijke schuilplaats. Er zijn geen andere constructies in de *Hollandstellung* gekend met dergelijke lange overdekte toegangen. Het betonnen postje ter hoogte van de kanonstelling is eveneens gebaseerd op een type, dat ook elders bij 5 cm kanonnen werd opgericht, maar dan steeds in het *Marinegebiet*. Ook het type mitrailleurspaaltje werd veelvuldig opgetrokken bij bunkers in het *Marinegebiet*;

Overwegende dat de Duitse bunkers Afleidingskanaal van de Leie (Hollandstellung) als monument technische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als betonnen constructies, die specifiek voor militaire doeleinden werden opgetrokken. Deze betonnen constructies met hun bouwtechnische kenmerken van zowel bovengrondse als ondergrondse aard, getuigen van het belang en de evolutie van de betonbouw in de stellingenoorlog, die de Eerste Wereldoorlog geworden was. Nooit eerder werden zo massaal betonnen verdedigingsconstructies opgetrokken als tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daar waar er in de eerste oorlogsjaren werd geïmproviseerd en geëxperimenteerd met allerlei typologieën en toegepaste technieken in de betonbouw, evolueerde men geleidelijk naar zo sterk en efficiënt mogelijk uitgedokterde standaardontwerpen, die in sommige gevallen voor meerdere doelen konden gebruikt worden. Tijdens het interbellum en de Tweede Wereldoorlog zou dit leiden tot de massale uitbouw van heuse bunkerstellingen, met bunkers die tot in het kleinste detail waren gestandaardiseerd;

Overwegende dat de Duitse bunkers Afleidingskanaal van de Leie (Hollandstellung) als monument culturele waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als materiële getuigen van de *Grooten Oorlog*, die Vlaanderen jarenlang in zijn greep had en het leven van ontelbaar veel mensen ingrijpend tekende of volledig verwoestte. De Eerste Wereldoorlog was een internationale gebeurtenis bij uitstek, waarbij het gros van Vlaanderen door een vijandelijke mogendheid werd bezet. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog kent nog steeds een breed maatschappelijk en internationaal draagvlak,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Duitse bunkers Afleidingskanaal van de Leie (Hollandstellung), omvattende:

Bunker 1: Schuilplaats Type L, Rokalseidestraat zonder nummer in Maldegem, bekend ten kadaster Maldegem, 3de afdeling, sectie I, 888D (deel);

Bunker 2: Schuilplaats Type M, Rokalseidestraat zonder nummer in Maldegem, bekend ten kadaster Maldegem, 3de afdeling, sectie I, 888D (deel);

Bunker 3: Betonnen post 15 cm kanon, Natienlaan zonder nummer in Maldegem, bekend ten kadaster Maldegem, 4de afdeling, sectie A, deel van het openbaar domein;

Bunker 4: Schuilplaats met open gevechtingsstelling, Natienlaan zonder nummer in Maldegem, bekend ten kadaster Maldegem, 4de afdeling, sectie A, deel van het openbaar domein.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. §1. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde;
- 3° technische waarde;
- 4° culturele waarde.

§2. De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Bunker 1 en 2: Schuilplaats Type L en Schuilplaats Type M

Betonnen militaire constructie in de berm van de zuidelijke dijk van het Afleidingskanaal van de Leie. De feitelijke schuilplaats zou 7 x 6,50 m meten. De muren zijn voor zover zichtbaar opgetrokken aan de hand van betonstenen. Vermoedelijk dienden de betonstenen als gietkoffer, waarbinnen beton gegoten werd. Het betonnen plafond is gegoten tegen houten planken, die tussen stalen profielen waren aangebracht. De houten beplanking is hier en daar nog aanwezig.

Aan zuidelijke zijde zitten twee 7 m lange overdekte toegangen, aan de zuidelijke dijk tussen schuine scherfmuren, die de uiteinden vormen van eenzelfde gang, die op zijn beurt via één centrale deuropening toegang verschaft tot één rechthoekige ruimte. Ter hoogte van deze deuropening zijn ijzeren hengsels bewaard. In de binnenmuur tegenover de twee lange toegangen is er telkens een kleine opening, die versmalt. In beide lange toegangen zit een grote nis. In of tegen het plafond zitten diverse openingen en buizen. In de muren zijn ijzeren haakjes bewaard.

Bij bunker 1 zit in beide lange toegangen een grote nis. Bij bunker 2 zit in de twee lange gangen telkens nog een zij-toegang, die uitmondt boven op de dijk.

Bunker 3: Betonnen post 15 cm kanon

Kleine, rechthoekige betonnen militaire constructie van 2,15 x 1,60 m, met wanden van 35 cm dikte, waarin wapeningsijzers zichtbaar zijn. Het beton is gegoten tegen een houten bekisting. Aan de buitenzijde zijn sporen van teer te zien. Op het dak is ten dele aardebegroeiing aanwezig. De opening aan oostelijke zijde is naderhand wat uitgebroken. De iets hogere oostelijke muur vormt een bijkomende rand op het dak van de constructie.

Ten noorden, oosten en westen van de constructie is een aarden wal aangelegd om de betonnen post bijkomend te beschermen.

Bunker 4: Schuilplaats met open gevechtingsstelling

Betonnen militaire constructie in de zuidelijke dijk van het Afleidingskanaal van de Leie. De constructie zou 8,50 x 6,75 m meten. De muren zijn voor zover zichtbaar opgetrokken met betonstenen. Opvallend is het feit dat enkele lagen bunkerstenen recht op geplaatst zijn. Vermoedelijk dienden de betonstenen als gietkoffer, waarbinnen beton gegoten werd.

In het zuidelijke talud zitten twee toegangen, die de uiteinden vormen van eenzelfde gang, die op zijn beurt via één deuropening toegang verschaft tot één rechthoekige ruimte. Het betonnen plafond is gegoten tegen een houten bekisting. In de gang zitten twee nissen ter hoogte van elke buitentoegang. Ter hoogte van de zuidoostelijke toegang is de inscriptie "DE CLERCK OMER" in een cementlaag aangebracht. De toegang binnenin kon afgesloten worden, getuige hiervan de bewaarde uitsparingen en hengsels. Centraal in de noordelijke muur is een nis uitgespaard. In of tegen het plafond zitten diverse openingen en buizen.

Op de dijk, op enkele meters ten noordoosten van de bunker is een betonnen paal terug te vinden, vierkant van vorm met afgeschuinde hoeken en bovenaan een spil voor het plaatsen van een mitrailleur. Aan de achterzijde van deze paal zijn inscripties aangebracht: bovenaan "DECEMBER", eronder de afbeelding van een anker en het jaartal "1917" (deels ondergronds). Op gelijke hoogte, maar aan de westelijke zijde van de bunker zou een gelijkaardige betonnen paal zitten, met "1914", een afbeelding van een ijzeren kruis en "1917".

Het is eigen aan bunkers dat er in de ondergrond in en rond de bunker constructieve elementen of militaire infrastructuur zitten die rechtstreeks verband houden met de bunker, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de bescherming beoogt het behoud van de betonnen verdedigingswerken;
- 2° de algemene doelstelling van de bescherming is meer bepaald het behoud en de instandhouding van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden, waaronder de constellatie aan betonnen constructies met hun oorspronkelijke indeling en afwerking, inclusief de openingen en nissen in dak, muren en vloeren. Bijzondere aandacht moet besteed worden aan het behoud van houten en ijzeren onderdelen. Er dient eveneens gestreefd te worden naar het behoud in situ van ondergrondse constructieve elementen en aansluitende militaire infrastructuur, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling;
- 3° de erfgoedwaarden van de bunkers en de leesbaarheid ervan zouden desgevallend versterkt kunnen worden door het verwijderen van niet-oorspronkelijke materialen, schroot, bouwafval en rommel op, tegen en in de betonnen post. Ook de spontane opslag van bomen en struiken zou omzichtig verwijderd kunnen worden. Aarde en grasbegroeiing, tijdens de oorlog aangelegd op het dak van de bunker, of mosbegroeiing op de muren, vallen hier niet onder;
- 4° het droog houden van de bunkers door gepaste maatregelen tegen waterinsijpeling met name het afdekken van eventuele openingen in het dak zonder de luchtcirculatie te wijzigen, bevordert de instandhouding van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen;
- 5° in voorkomend geval kan er gezocht worden naar maatregelen om grondwater in de bunker permanent te vermijden, in overeenstemming met de specifieke landschappelijke context;
- 6° conserverende maatregelen (roestwerende behandeling) voor de blootliggende ijzeren onderdelen bevorderen de instandhouding van de ijzeren erfgoedelementen op zich en het omliggende beton, dat beschadigd zou kunnen worden door uitzettende corrosie;
- 7° conserverende maatregelen voor houten onderdelen bevorderen de instandhouding van de houten erfgoedelementen.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - e) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
 - f) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - g) graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
 - h) het aanplanten, vellen, rooien en ontstronken van bomen;
 - i) het plaggen en het afvoeren van de plaggen.

Voor het interieur:

- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
- 5° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
- 6° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

17 JULI 2017

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of connected loops and a long horizontal stroke at the end.

Geert BOURGEOIS